

Anna Margaréta Lačoková*

Filozofická fakulta

Univerzita v Novom Sade

Daniela Marčoková

Filozofická fakulta

Univerzita v Novom Sade

UDK 070(=162.4)(497.113)

DOI:10.19090/gff.v50i1.2580

orcid.org/0000-0002-5918-5420

orcid.org/0000-0002-7455-0430

Originalni naučni rad

VÝSKUMY JAZYKA SLOVENSKÝCH VOJVODINSKÝCH MÉDIÍ (POHLAD ZVNÚTRA)

Príspevok sa zaoberá štúdiami slovenských vojvodinských lingvistov, ktorých predmetom výskumu je jazyk slovenských vojvodinských médií, ako i srbských rozhlasových a televíznych staníc, ktoré vysielaajú svoj program aj po slovensky. Naším cieľom bolo podať prehľad týchto prác a poukázať v nich na jazykové javy, ktoré sa vyskytli v médiách a ktorým lingvisti venovali pozornosť, v rámci toho poukázať aj na minulé a súčasný stav slovenského jazyka v slovenských médiách vo Vojvodine a jeho hodnotenie autormi štúdií a tak v konečnom zmysle prispieť k zmenšeniu výskytu interferenčných javov v mediálnej komunikačnej sfére, ktoré vznikajú pod vplyvom slovensko-srbského bilingvizmu.

Kľúčové slová: jazyk, výskum, slovenčina, srbčina, médiá, Vojvodina.

1. ÚVOD

Slovenčina je vo Vojvodine „médiom bežnej komunikácie (...), kde sa rešpektuje tzv. komunikačná norma a v písanej podobe ako jazyk národnostnej tlače, rozhlasu a televízie (...) a autentickej umeleckej literatúry“ (Glovňa, 2011: 44). Nevyvíja sa však v rovnakých podmienkach ako na Slovensku, keďže je pod stálym vplyvom dominantného jazyka – srbčiny. Aj napriek zásahom jazykových redaktorov možno tento vplyv sledovať i v mediálnej komunikačnej sfére. Z toho dôvodu bol jazyk slovenských programov vojvodinských médií predmetom výskumu slovenských vojvodinských lingvistov.

Ako národnostná menšina Slováci vo Vojvodine majú v súčasnosti mnohé práva. Jedným z nich je i právo rozširovať a prijímať informácie v materinskom jazyku, ktoré využívajú prostredníctvom elektronických a printových médií. Keď ide o televízne médiá, toto právo sa uskutočňuje v prvom rade vďaka RTV

* anna.margareta.lacok@ff.uns.ac.rs

Vojvodiny,¹ ktorá vysiela svoj program aj v jazykoch národnostných spoločenstiev, ale i vďaka miestnym televíznym staniciam (TV Petrovec, RTV Stará Pazova, RTV Pančevo, RTV OK² a i.).³ Aj viaceré rozhlasové stanice vo Vojvodine vysielajú svoj program po slovensky: Slovenská redakcia Rádia Nový Sad a miestne rozhlasové stanice (Rádio Báčka, Rádio Báčsky Petrovec, Rádio Kovačica, Rádio Stará Pazova a i.). Keď ide o printové médiá, prvoradé miesto v informovaní občanov v slovenskom jazyku má informačno-politický týždenník *Hlas ľudu*.

Rádio-televízia Vojvodiny je médium, ktoré pôsobí od roku 1949. Po slovensky začalo vysielať v roku 1975. Pravidelné slovenské relácie sa na druhom programe tejto televízie (RTV 2) vysielaajú každodenne (spravodajstvo) alebo raz týždenne, prípadne raz mesačne.

Slovenské vysielenie na vlnách Rádia Nový Sad (Rádio 3), ktoré dnes pripravuje jeho slovenská redakcia, odznelo prvýkrát v roku 1949. S programom informatívneho, umeleckého, hudobného, zábavného a vzdelávacieho charakteru oslovuje toto rádio svojich poslucháčov dodnes.

Nadväzujúc na svojich predchodcov, ktorými sú spoločensko-politický týždenník *Národná jednota* (1920 – 1941) a prvý informátor dolnozemsých Slovákov *Dolnozemský Slovák* (1902 – 1914, 1918 – 1920), dlhú tradíciu má aj najrozšírenejšie printové médium medzi vojvodinskými Slovákami Informačno-politický týždenník *Hlas ľudu*. Ako novinovo-vydavateľská ustanovizeň a noviny *Hlas ľudu* vznikol v roku 1944 v Báčskom Petrovci. Od roku 1967 dodnes vychádza v Novom Sade, v súčasnosti vo vlastnom vydavateľstve.⁴ Online vydanie týždenníka *Hlas ľudu* (od novembra 2014) umožňuje návštevníkom čítať najnovšie správy zo spoločenstva vojvodinských Slovákov, ale aj udalosti z iných regiónov Srbska, ako i aktuálne informácie zo Slovenska a zo sveta. Na YouTube platforme sú divákovi dostupné i denné správy, ako i vysielenia Obyčajní ľudia a ich neobyčajné (www.hl.rs).

¹ Rádio-televízia Vojvodiny

² Obec Kovačica

³ O programoch a vysieleniach v slovenskej reči a o miestnych televízných staniciach viac pozri v príspevku *Odchýlky od spisovnej normy v prejavoch slovenských vojvodinských televíznych novinárov* (Valentová, 2015b).

⁴ Novinovo-vydavateľská ustanovizeň *Hlas ľudu*

2. PREDMET A CIELE VÝSKUMU

V príspevku sa zameriavame na analýzu štúdií vojvodinských slovakistov o jazyku slovenských vojvodinských médií, resp. srbských rozhlasových a televíznych staníc, ktoré svoj program vysielajú (aj) po slovensky. Ide o štúdie, ktoré boli uverejnené od roku 1961, resp. od organizovaného vysokoškolského vyučovania slovenského jazyka vo Vojvodine. Naším cieľom bolo podať prehľad daných prác a poukázať v nich na jazykové javy, ktoré si všímali a hodnotili vojvodinskí lingvisti, v rámci toho poukázať aj na minulý a súčasný stav slovenského jazyka v slovenských médiách vo Vojvodine a tak prispieť k zmenšeniu výskytu interferenčných javov jazyka v mediálnej komunikačnej sfére, ktoré v tomto prostredí vznikajú pod vplyvom slovensko-srbského bilingvizmu.

Jazyk médií bol predmetom výskumu slovenských vojvodinských lingvistov takmer od začiatku vývinu slovakistiky vo Vojvodine. Vzhľadom na niekoľkoročnú prestávku v jej skúmaní, ktorá sa objavila na prelome 20. a 21. storočia, publikované práce možno sledovať v dvoch časových obdobiach. Sú to príspevky uverejnené v 20. storočí (posledný príspevok pred prestávkou bol publikovaný v roku 1990) a príspevky uverejnené v 21. storočí (prvé príspevky po prestávke boli publikované v roku 2008). Na základe toho si v našom príspevku všímame staršie (uverejnené v 20. storočí) a novšie (uverejnené v 21. storočí) výskumy. V rámci novších výskumov sa zmiňujeme najprv o výskumoch jazyka printových a potom elektronických médií.

2.1. Staršie výskumy jazyka slovenských médií vo Vojvodine

Aj keď na základe publikovaných štúdií v 20. storočí nemožno hovoriť o kontinuálnom záujme lingvistov o jazyk médií, výsledky zrealizovaných výskumov sú pozoruhodné. V roku 1983 vyšla monografia *Govorne i jezičke karakteristike nekih emisija Radio Novog Sada i Televizije Novi Sad na slovačkom jeziku* autorov J. Turčana, M. Týra, A. Marićovej a M. Dudka, ktorej predmetom výskumu je jazyková charakteristika vysielaní Rádia Nový Sad a Televízie Nový Sad po slovensky. Vedľa celého radu dovtedy písaných prevažne interných analýz jazyka v rozhlasových a televíznych prejavoch v slovenskej reči, táto publikácia ponúkla najkomplexnejší rozbor otázok nadvetnej syntaxe (hypersyntax, lingvistika textu a pod.) Hypersyntaktické otázky v lingvistike dvadsiateho storočia boli zanedbávané, až sa koncom šesťdesiatych rokov programovejšie začala hlásiť k slovu lingvistika, ktorá za najvyššiu jazykovú jednotku pokladá text (a nie vetu). Keď ide o individuálne štúdie s danou problematikou, autori ich v

tomto období uverejňovali najčastejšie v časopise *Nový život*, ale i v srbských zborníkoch a časopisoch. O nich sa zmienime v ďalšej časti príspevku.

V roku 1974 J. Turčan publikoval príspevok *Vplyv srbochorvátskych syntaktických konštrukcií na syntax slovenskej tlače vo Vojvodine*, v ktorom poukazuje na jazykové chyby, ktoré sa v slovenskej tlači vo Vojvodine prejavovali pod vplyvom srbochorvátčiny a analyzuje tie srbochorvátske konštrukcie, pod vplyvom ktorých sa utvárali nenáležité slovenské konštrukcie. Zameriava sa na pasívne konštrukcie; konštrukcie zložené z neplnovýznamových slovies a podstatných mien; konštrukcie s deverbatívom; pasívne konštrukcie osobitného typu; predložkové konštrukcie; konštrukcie, v ktorých sa používa nesprávna slovesná lexéma; idiomatické výrazy; predikatívny inštrumentál a i. Podobnú problematiku rozoberá autor aj v príspevku *Nezavisne nominalne sintagme u nekim emisijama televizije Novi Sad na srpskohrvatskom i na slovačkom jeziku* (Turčan, 1984).

Miroslav Dudok si v štúdiu *Otázky nadvetnej syntaxe v rozhlasových a televíznych prejavoch* (1985) všima, že dovtedajšie úvahy a analýzy jazykových prejavov v rozhlase sa pohybovali v oblasti lexiky, výslovnosti, morfológie a zriedkavejšie v rovine syntaxe. Autor konštatuje, že ak sa otázky nadvetnej syntaxe pri výstavbe textu nerešpektujú, robia ho nezrozumiteľným, aj keď je jazykovo korektný (1985: 624). Podobné otázky sú predmetom i jeho štúdie *Red reči i aktuelna rasčlanjenost iskaza u stilovima javnog komuniciranja u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku* (Dudok, 1979).

V roku 1990 M. Myjavcová v *Novom živote* uverejnila štúdiu *Zo syntaktickej problematiky v novinách Hlas ľudu*, v ktorej sa zaoberá problematikou predložkových pádov v týždenníku *Hlas ľudu*. Pokladá ho za médium, v ktorom sa naplno odráža celková jazyková situácia vojvodinských Slovákov. Vyslovuje tu aj niektoré názory súvisiace so skúmaním slovenského jazyka vo Vojvodine, ktoré sú platné dodnes. Podľa M. Myjavcovej, „keď analyzujeme akýkoľvek jav v slovenských jazykových prejavoch vznikajúcich v našom vojvodinskom prostredí, nutne musíme vychádzať z našej celkovej jazykovej situácie“ (1990: 341). Lingvistka radí jazyk „posudzovať cez prizmu slovensko-srbochorvátskych medzijazykových kontaktov, ako aj cez prizmu relatívne oslabenej individuálnej jazykovej kompetencie v spisovnej slovenčine, čo sa tu javí aj ako dôsledok špecifických sociolingvistických podmienok jestvovania slovenského jazyka“ (tamže).

Jazyk printových médií bol v 20. storočí predmetom výskumu vojvodinských slovakistov aj príležitostne. Pri príležitosti výročia vzniku časopisu

Dolnozemský Slovák bol v roku 1979 publikovaný zborník *Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák ako 75 rokov continuity slovenskej publicistiky vo Vojvodine*, v ktorom vojvodinskí slovakisti z niekoľkých aspektov hodnotili jazyk tohto prvého informátora dolnozemských Slovákov. Podľa M. Myjavcovej bol tento časopis jazykovým vzorom pre každé ďalšie publicistické podujatie, prebúdzať vzťah k materinskému jazyku a dopomáhať k šíreniu slovenčiny v tomto prostredí (1979: 83).

Daniel Dudok v príspevku *Dolnozemský Slovák v dejinách spisovného jazyka Slovákov v Juhoslávii*⁵ konštatuje, že tento mesačník sledoval život dolnozemských Slovákov, zaznamenával udalosti, komentoval ich, povzbudzoval, usmerňoval, burcoval, organizoval, zjednocoval ľudí, vyzýval k čistote reči a k používaniu domácich slov namiesto cudzích. Keďže *Dolnozemský Slovák* bol silným organizujúcim a zjednocujúcim činiteľom Slovákov, stal sa aj dôležitým činiteľom v procese prenikania a upevňovania pozícií spisovnej slovenčiny v tejto časti slovenského etnika a „vlastnou niekedy až vzornou jazykovou úrovňou“ organizoval a prebúdzať ľudové masy k čínorodej aktivite (Dudok, 1979: 164).

V príspevku *Niektoré jazykové špecifikosti v časopise Dolnozemský Slovák* uverejnenom v jubilejnom zborníku M. Myjavcová hodnotí jazykové prostriedky so zreteľom na ich vzťah k vtedajšiemu spisovnému jazyku na Slovensku, pričom sa zameriava na oblasť slovnej zásoby. Podľa jej názoru pozorované javy v lexikálnej rovine nasvedčujú, že sa utvára zvláštna podoba spisovného jazyka Slovákov žijúcich na území bývalej Dolnej zeme. Konštatuje, že lexikálna rovina je najmenej odolná proti vplyvom prostredia. Všíma si tu výskyt srbizmov, resp. vplyv srbochorvátskeho jazyka, ktorý sa prejavuje vo forme medzijazykových homoným s importovaným významom, kalkov a kalkových výrazov, ako aj importovaných slov alebo slovných spojení.

V rovnakom zborníku uverejnil príspevok *Niektoré otázky slovosledu v časopise Dolnozemský Slovák* aj M. Dudok, ktorý slovosled daného periodika hodnotí ako dôsledne neutrálny, čo podľa neho zodpovedá povahe publicistického štýlu, ktorý si nárokuje na vysokú úroveň (1979: 177). Všíma si aj existujúce výnimky z pravidiel, napr. veľké percento syntagiem s inverzným poradím slov, ktoré sú výrazné pri atributívnych determinatívnych syntagmách a zaoberá sa aj otázkou slovosledu v rovine významovej výstavby výpovede.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že sa v príspevkoch, ktoré analyzujú jazyk médií, predovšetkým jazyk tlače, upozorňuje na význam týchto

⁵ Pozri aj príspevok D. Dudka (1979) *Dolnozemský Slovák a spisovná slovenčina v prvých dvoch desaťročiach nášho storočia*.

časopisov pre zachovanie slovenského jazyka vo Vojvodine v danom období a že špecifické jazykové charakteristiky sa v niektorých prípadoch považujú za očakávané vzhľadom na silný vplyv dominantného, srbského, jazyka. M. Myjavcová vyzdvihuje význam skúmania danej problematiky a konštatuje, že „tlač a najmä časopisectvo sú významnými prameňmi pre poznanie jazykovej praxe v danom období národného života. V nich sa celkom prirodzene odráža celková úroveň jazyka, ktorý dané národné spoločenstvo používa ako spoločný, nadnárečový dorozumievací prostriedok“ (Myjavcová, 1979: 83). Ďalej konštatuje, že analýza jazyka časopisov má nesmierny význam a bolo by potrebné venovať sa mu nielen príležitostne a sporadicky, ale sústavne a plánovite (Myjavcová, 1984: 165).

2.2. Novšie výskumy jazyka slovenských médií vo Vojvodine

Kontinuum v skúmaní jazyka médií a rast záujmu o danú problematiku si u slovenských vojvodinských lingvistov všímame na začiatku 21. storočia, zvlášť po roku 2008, keď A. Makišová publikovala príspevok o slovách cudzieho pôvodu v týždenníku *Hlas ľudu*. V tom istom roku vyšiel aj príspevok M. Týra a Z. Týrovej o jazykovej charakteristike slovenských vysielaní Televízie Vojvodina. O jazyku v súčasných médiách vojvodinských Slovákov, elektronických a printových, okrem už spomenutých lingvistov písali aj A. Marićová, J. Uhláriková a A. M. Lačoková. Na skúmanú problematiku je významný aj pohľad zvonku, a to v niekoľkých štúdiách J. Glovňa, lektora slovenského jazyka a kultúry, ktoré vznikli a boli publikované počas autorovho pôsobenia na Oddelení slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade.

J. Glovňa v štúdii *Niekoľko poznámok k jazyku periodika Hlas ľudu (pohľad zvonku)* (2011) podáva analýzu textov týždenníka *Hlas ľudu* a vysielaní vojvodinského rozhlasu Rádio-televízie Vojvodiny (január – marec 2010), pričom poukazuje na niektoré interferenčné javy v prostredí enklávneho bilingvizmu. Konštatoval, že novinárom robia problémy terminologické pomenovania administratívneho rázu, čo zapríčiňuje iná organizácia administratívneho, spoločenského a politického života (napr. pokrajina, obec, osada atď.), ako aj pomenovania inštitúcií a mnoho ďalších bežných slovných spojení (napr. bezpečný dom, spotrebný košík, paráda hrdosti), ktoré sú často neadekvátnymi kalkami, preto pri prekladoch zo srbsčiny odporúča opierať sa o spisovnú slovenčinu. J. Glovňa si všima aj nenáležité slová z každodenného života (napr. zoskupiť sa, zahlasiť atď.), jednotky z nárečí, archaizované lexémy, germanizmy a anglicizmy (napr. úd (cirkev), brand, voluntér, šajn, z kolena na koleno atď.),

cudzí slová, ktoré sa používajú v pôvodnej podobe, i keď majú slovenské ekvivalenty (napr. edukovať, edukácia, edukačný, manifestácia) a používanie pasívnych konštrukcií s prídastami vo funkcii minulého času namiesto vyjadrenia aktívnym slovesom (napr. o víťazovi je rozhodnuté, mám už dosiahnuté určité úspechy, je schválený zákon atď.). Aj keď sa autor domnieva, že javy interferencie svedčia o nedostatočnom ovládaní spisovnej normy, v závere svojho príspevku konštatuje, že jazyková úroveň analyzovaných prostriedkov verejnej komunikácie je celkovo dobrá, aj napriek tlaku dominantného srbského jazyka (Glovňa, 2011: 46–47).

K podobným záverom pri skúmaní danej problematiky dospeli aj vojvodinskí slovakisti. Najväčší počet ich príspevkov, ktorých predmetom výskumu je jazyk médií, skúma práve jazyk informačno-politického týždenníka *Hlas ľudu*.

2.1.1. Výskum jazyka printových médií

Od roku 2008 o jazyku týždenníka *Hlas ľudu* uverejnila viacero štúdií A. Makišová. V štúdií *Slová cudzieho pôvodu v týždenníku Hlas ľudu* (Makišová, 2008) sa zameriava na výskum cudzích slov z hľadiska pôvodu a slovnodruhovej príslušnosti. Konštatuje, že „cudzí výraz je dobrý vtedy, keď je funkčný, potrebný, vhodný, keď sa naplno môže včleniť do materinského jazyka a keď v ňom neexistuje ekvivalentná domáca lexéma“ (Makišová, 2008: 58). Zisťuje, že zo skúmaného hľadiska sa v týždenníku vyskytujú slová latinského pôvodu, ktoré majú charakter lexikálnych europeizmov alebo internacionalizmov, potom slová gréckeho, francúzskeho, anglického, ale aj talianskeho pôvodu. Všimá si, že sa v niektorých prípadoch slovo nepreberá priamo, ale cez sprostredkujúci jazyk. V závere konštatuje, že v skúmanom týždenníku nemožno hovoriť o nadmernom používaní slov cudzieho pôvodu (Makišová, 2008: 64).

Autorkiným predmetom výskumu boli aj nové slová v jazyku (Makišová, 2016). V rovnomennom príspevku analyzuje slovenské a srbské nové slová v dennej tlači. Skúma lexémy so sufixom *-iáda* v slovenčine, resp. sufixom *-ijada* v srbčine, ktoré zobrazujú osobný postoj hovoriaceho. Ide o sufix charakteristický pre názvy, ktoré znázorňujú dej, súťaž, súperenie, hru, akciu (napr. daciáda, neptuniáda, prioriáda atď.).

Niekoľko svojich štúdií zamerala A. Makišová i na zapisovanie vlastných mien, rodných mien a priezvisk. V príspevku *Rodné mená a priezviská v slovenských tlačných médiách* analyzuje vlastné mená mužského a ženského rodu, ako aj mužské a ženské priezviská (Makišová, 2015). Zisťuje, že sú zapísané

v základnom tvare, ale v niektorých dokladoch majú aj deminutívny alebo augmentatívny tvar. Ženské priezviská sú nie vždy zapísané v prechýlenej podobe, i keď by sa podľa pravidiel mali zapisovať týmto spôsobom. V závere konštatuje, že v týždenníku *Hlas ľudu* sa (až na niektoré výnimky) uplatňujú pravidlá o zapisovaní vlastných mien. Podobnej problematike sa lingvistka venuje aj v príspevku *Vlastné mená v týždenníku Hlas ľudu* (Makišová, 2014b). Skúma, ako sú zapísané vlastné mená, či sa dodržia pravidlá slovenského pravopisu a ako fungujú v texte. Analyzuje aj priezviská, predovšetkým dvojčlenné ženské priezviská, v rámci ktorých si všíma existenciu prechyľovania, ako i prímená. Autorka sa zmieňuje aj o spôsobe zapisovania miestnych názvov. Situácii súvisiacej s danou problematikou v skúmanom týždenníku sa čiastočne venovala aj v článku *Zapisovanie slovenských priezvisk v slovenskom a v srbskom kontexte* (Makišová, 2014c).

Predmetom výskumu A. Makišovej boli aj miestne názvy a tvorenie derivátov (2012). V rovnomennom príspevku sa zameriava na tvorenie obyvateľských mien od názvov dedín a miest vo Vojvodine, v ktorých žijú Slováci. V príspevku zaznamenala nenáležité podoby týchto mien, ktoré sa používajú v tlačенých a hovorených médiách. Tejto problematike sa venovala aj v príspevku *Miestne názvy a obyvateľské mená vo Vojvodine* (Makišová, 2015).

A. Makišová skúmala aj nenáležité jazykové tvary, resp. jazykové zvláštnosti zapríčinené koexistenciou slovenského jazyka vo vojvodinskom interkultúrnom prostredí. V príspevku *Slovenský jazyk v multikultúrnom prostredí* sa v rámci širšieho výskumu zmieňuje aj o príkladoch z praxe z týždenníka *Hlas ľudu* (Makišová, 2017).

Výskumy, ktoré súvisia s problematikou výskumu jazyka v printových a elektronických médiách vojvodinských Slovákov, zaradené sú aj do monografie A. Makišovej *Slovenčina v kontakte so srbčinou* (2017a).

Analýze printových médií sa venovala aj A. Marićová, ktorá ich jazyk sleduje v komparácii s jazykom elektronických médií. V príspevku *Reflektovanie jezika regije na jezik slovačkih medija u Vojvodini* (Marićová, 2009b) poukazuje na vplyv väčšinového srbského jazyka na jazyk slovenských printových a elektronických médií vo Vojvodine. Všíma si, ktoré roviny jazyka sú najviac ovplyvnené, ako i najčastejšie formy interferencie. Uvádza niektoré z najdôležitejších činiteľov, ktoré prispievajú k vplyvu srbského jazyka na slovenský jazyk, akými sú blízkosť týchto dvoch slovanských jazykov a aktívny bilingvizmus väčšiny slovenskej populácie. Konštatuje, že najväčší počet odchýlok od normy sa v slovenčine objavuje v oblasti lexiky a syntaxe.

Vzhľadom na to, že frazeológia je charakteristická pre publicistiku a používa sa na dosiahnutie rôznych cieľov, predovšetkým so zámerom zaujať čitateľa, prekvapivé je, že sme sa v našom výskume stretli iba s jedným výskumom jazyka médií z aspektu frazeológie. J. Uhláriková v štúdií *Výskyt a využitie frazém v titulkoch (vojvodinského) periodika Hlas ľudu* rozoberá problematiku frazeológie v slovenskej tlači vo Vojvodine, ktorá sa tu používa „vo svojich rôznych variáciách a obmenách“ (2019: 308–309). Autorka si všíma výskyt a uplatnenie frazém v titulkoch novinových článkov. Lingvistka analyzovala 30 čísel, vysvetľuje, že jedno číslo obsahuje asi 30 titulkov a zisťuje, že 10 % až 20 % titulkov využíva frazeológiu. Konštatuje, že v skúmaných číslach týždenníka sa najviac vyskytujú hovorové, ale aj žurnalistické a knižné frazémy. Keď ide o textotvorné uplatnenie frazémy v novinových titulkoch, J. Uhláriková identifikovala citátové, variantné a aktualizované frazémy. Zachytila aj kalky, frazémy doslovne preložené zo srbčiny a prispôbené slovenskému jazyku.

2.2.2. Výskum jazyka elektronických médií

Predmetom výskumu slovenských vojvodinských lingvistov, ktoré súvisia s jazykom elektronických médií, boli predovšetkým prejavy novinárov v programoch vysielaných po slovensky na Rádio-televízii Vojvodiny, ale aj na iných, miestnych televíznych staniciach, ktoré časť svojho programu vysielajú aj po slovensky. Tieto výskumy sú často spojené aj s výskumom vysielaní rozhlasových staníc. Keď ide o výskum jazyka týchto médií, lingvisti si najčastejšie všímajú jazykovú kultúru novinárov a v rámci nej ich výslovnosť, výskyt nesprávnych tvarov, odchýlky od spisovnej normy, vplyv dominantného srbského jazyka, hodnotia tiež jazyk a špecifické jazykové javy vo vysielaniach všeobecne. Danej problematike sa venovali M. Týr so Z. Týrovou, A. Marićová, A. Makišová a A. M. Lačoková.

M. Týr a Z. Týrová publikovali príspevok o jazykovej charakteristike slovenských vysielaní Televízie Vojvodina *Jezičko stilske i izražajne karakteristike u nekim emisijama Televizije Vojvodine na slovačkom jeziku* (2008). Skúmaný jazyk hodnotia kladne. Konštatujú, že novinári uplatňujú ortoepickú normu súčasného slovenského jazyku, ich lexika je bohatá a prispôbená divákovi, vety sú jasné a vyhovujúcej dĺžky, preto možno sledovať tok myšlienok.

V už spomenutom príspevku A. Marićovej *Reflektovanje jezika regije na jezik slovačkih medija u Vojvodini* (2009b) sa stretáme s analýzou a komparáciou jazyka slovenských printových a elektronických médií vo Vojvodine. V príspevku *Nenáležitě tvary v jazyku slovenských médií vo Vojvodine* (2009a) autorka

pozoruje, že genetická typologická blízkosť slovenského a srbského jazyka zapríčiňuje ťažkosti v odlíšení jednotlivých sústav (Marićová, 2009a: 171) a že nesprávne tvary v jazyku médií sa najčastejšie vyskytujú v lexikálnej, syntaktickej, morfolologickej, štylistickej a fonetickej rovine. Interferencia je častejšia v hovorenej podobe slovenčiny než v písanej, preto nemožno hovoriť o paralelnom výskytne nenáležitých tvarov v jazykoch elektronických a printových médií (Marićová, 2009a: 173). V elektronických médiách autorka zachytila nasledujúce špecifické jazykové javy: výslovnosť dvojhlásky *ô* ako *ó*, zmäkčovanie spoluhlások *l* a *n* aj tam, kde by sa mala zachovať tvrdá výslovnosť alebo tvrdá výslovnosť *l* na miestach, kde by mala byť mäkká, tiež nenáležité tvary súvisiace s výslovnosťou dlhých hlások v slovenčine. V elektronických aj v printových médiách zachytila nesprávne tvary, ktoré súvisia s tvorením slov podľa srbského modelu a syntaktické chyby, akými sú srbský slovosled, prevzaté srbské vetné konštrukcie, nesprávne použité príslovky, zámená, predložky a i. Všíma si aj morfológickú rovinu a srbskú podobu niektorých podstatných mien, slovies a pod.

A. Makišová si v príspevku *Zmäkčovanie spoluhlások v slovenčine – teória a prax* (2018) všima výslovnosť v hovorených médiách, a to nielen výslovnosť slovenských vojvodinských novinárov, ale i hostí z rozličných odborov. Autorka zachytila odchýlky od normy rozličného typu. Uvádza, že spoluhlásky *d*, *t*, *l*, *n* sa zmäkčujú podľa pravidiel, avšak existujú aj odchýlky v zmäkčovaní: v nominatívne množného čísla prídavných mien vzoru *pekný* v životných maskulinách, pri vzore *matkina*, *matkino* v ženskom a strednom rode (genitív, datív a lokál jednotného čísla), pri výslovnosti cudzích slov, podstatných mien ženského rodu podľa vzoru *gazdiná* v genitíve, datíve a lokáli jednotného čísla. Charakteristická je aj výslovnosť tvrdej spoluhlásky *l* v pozíciách, kde sa na Slovensku vyslovuje tzv. polomäkké *l'* (Makišová, 2018: 139–140). Lingvistka sa na prejavy novinárov a moderátorov elektronických médií zameriava aj v príspevkoch *Jazyková kultúra v televíznych a rozhlasových médiách po slovensky* (Makišová, 2014) a *Jazyková kultúra v slovenskom vysielaní televíznych a rozhlasových médií* (Makišová, 2015a). Všíma si ich výslovnosť (kvantitu, melódiu, asimiláciu, zdvojené spoluhlásky, zmäkčovanie), výber jazykových prostriedkov z aspektu spisovnosť – nárečnosť a používanie srbských lexikálnych jednotiek. Aj tento výskum potvrdzuje rozkolísanú výslovnosť mäkkého *l'* a zmäkčovanie slabík *di*, *ti*, *li*, *ni*, *de*, *te*, *le*, *ne* aj tam, kde sa vyžaduje tvrdá výslovnosť. Autorka si všima aj výskyt nenáležitej výslovnosti obojperného v na konci a uprostred slova, spodobovanie znelých a neznelých spoluhlások v rámci slova a na rozhraní dvoch slov (čo je zapríčinené nedodržiavaním splyvavej výslovnosti) a zjednodušovanie výslovnosti niektorých spoluhláskových skupín. A. Makišová zachytila aj vplyv nárečia

pri používaní genitívu jednotného čísla podstatných mien ženského rodu vzoru žena (-e namiesto -y), v lokáli jednotného čísla mužských podstatných mien zakončených na -r, -l atď. Lingvistka svoj výskum uzaviera konštatovaním, že skutočný stav nie je vždy „v zhode s teoretickými jazykovednými poznatkami a požiadavkami jazykovej kodifikácie“ (Makišová, 2018: 73). Najnovšie výskumy A. Makišovej o danej oblasti potvrdzujú vplyv kontaktovo blízkeho jazyka na slovenské prejavy moderátorov a novinárov. Lingvistka si v príspevku *Slovenský jazyk v kontakte so srbským v oblasti médií* (Makišová, 2021) na základe analýzy vysielaní dvoch rozhlasových (Rádio Nový Sad a Nový rádio Petrovec) a dvoch televíznych staníc (RTV Vojvodina 2 a Televízia Petrovec) všima odchýlky od spisovnej normy z ortoepického hľadiska, avšak aj napriek vplyvu srbciny konštatuje, že „jazyková úroveň vo verejnoprávných médiách je na uspokojivej úrovni a novinári a moderátori sa snažia udržať svoje jazykové prejavy na úrovni spisovného jazyka“ (Makišová, 2021: 36).

Výskumy s podobnou tematikou zrealizovala aj A. M. Lačoková (rod. Valentová). V príspevkoch *Jazyková kultúra slovenských vojvodinských novinárov v televíznych médiách* (Valentová, 2015a) a *Odchýlky od spisovnej normy v prejavoch slovenských vojvodinských televíznych novinárov* (Valentová, 2015b) prezentuje ich výsledky, ktoré vo výslovnosti slovenských vojvodinských novinárov potvrdzujú rozkolísanú výslovnosť spoluhlások *l'* a *l*, problémy s prízvukom, porušovanie pravidiel splyývavej výslovnosti, skracovanie dlhých samohlások vo výslovnosti, skomolenú výslovnosť zložených čísloviek, vplyv nárečia na lexiku, ako aj gramatické chyby pri používaní genitívu jednotného čísla ženského rodu vzoru žena, v lokáli množného čísla mužského rodu vzoru dub a nesprávne tvary pri komparácii prídavných mien. Autorka konštatuje, že sa slovenská redakcia RTV Vojvodiny

snaží jazykovú kultúru svojich novinárov držať na vysokom stupni, odvysielané texty vopred zlektorovať a texty si pred čítaním naštudovať. Problematické sú však vysielania naživo, v rámci ktorých sa často vyskytnú nepredvídané situácie, keď okamžité zareagovanie predstavuje problém. Vtedy do reči novinárov najčastejšie prenikajú nárečové prvky, nespisovné koncovky, srbské konštrukcie a v takýchto situáciách sme zaznamenali i nenáležitú výslovnosť (Valentová, 2015b: 87).

Analýza jazyka médií, predovšetkým tlače, je u slovenských vojvodinských lingvistov často prítomná aj v príspevkoch s inou tematikou, predovšetkým v rámci výskumu slovensko-srbského bilingvizmu vojvodinských Slovákov, pri analýze kalkov, medzijazykových homoným a pod., ako aj vo výskumoch, ktoré sa zameriavajú na interkultúrnosť Vojvodiny. Autori tu neraz čerpajú materiál z printových médií a zmieňujú sa o ich jazyku, aj keď analýza

tohto materiálu nie je predmetom príspevku a hlavným cieľom výskumu (napr. Makišová, 2017b).

3. ZÁVER

Príspevky, ktoré boli predmetom našej analýzy, poukazujú na to, že výskum jazykového stavu v slovenských médiách vo Vojvodine bol predmetom záujmu slovenských vojvodinských lingvistov takmer od samotného začiatku slovakistických výskumov v tomto prostredí.

Takmer všetci lingvisti, ktorí sa vo svojich štúdiách zaoberali výskumom jazyka médií, konštatujú, že slovenčina vo Vojvodine sa nevyvíja v rovnakých podmienkach ako slovenčina na Slovensku. Ovplyvňuje ju kontakt so srbčinou a tiež nárečie, čo potom vplýva ako na jazyk tlače, tak aj na jazyk televíznych a rozhlasových vysielaní, preto je opodstatnené, že predmetom výskumu jazyka v médiách sú najčastejšie jazykové javy, ktoré vznikajú pod vplyvom kontaktu slovenčiny so srbčinou. Niektorí lingvisti zároveň navrhujú, aby sa pri analýze jazykovej situácie vo vojvodinskom prostredí vychádzalo z celkovej jazykovej situácie a aby sa jazyk posudzoval cez „prizmu medzijazykových kontaktov“ (Myjavcová, 1990: 341), resp. s ohľadom na vplyv dominantného srbského jazyka.

Odchýlky od spisovnej normy sú podľa očakávania častejšie u novinárov, ktorí pôsobia v elektronických hovorených médiách, zatiaľ čo texty v printových médiách prechádzajú odbornou jazykovou korektúrou. Aj tu si však možno všimnúť vplyv srbčiny v rovine lexikálnej, morfolologickej, syntaktickej a štylistickej. Predmetom výskumu jazyka v printových médiách neboli iba nesprávne tvary, ale aj nové slová, spôsoby ich tvorenia, vlastné mená a miestne názvy, využívanie frazém v titulkoch a i. Najčastejšie tu ide o komparatívne a kontrastívne výskumy.

Ako konštatuje J. Vaňko, publicistické prejavy majú dominantné postavenie, pre bežných používateľov jazyka sa stávajú vzormi, ideálmi, ktoré sa potom opakujú alebo napodobňujú v iných komunikačných sférach (2008: 57), preto je potrebné snažiť sa zachovať slovenčinu v médiách na vysokej úrovni a znížiť výskyt interferenčných javov. Najefektívnejším spôsobom na dosiahnutie daného cieľa je informovať o existujúcich nesprávnych jazykových javoch, objasniť ich a odporučiť ich správnu podobu, k čomu sa vo svojich štúdiách snažia prispieť aj slovenskí vojvodinskí lingvisti.

LANGUAGE RESEARCH IN SLOVAK MEDIA OF VOJVODINA

(THE INSIDE VIEW)

Summary

The Slovak language serves as a means of everyday communication in Vojvodina and is also the language of the media. Its development, however, differs from that in the Slovak Republic, primarily stemming from the influence of the Serbian language. Despite content editing and proofreading, this influence can be traced across various aspects of media language, which has been a research focus of Slovak linguists in Vojvodina from the inception of organized Slovak studies in the region. Almost all linguists involved in the research of Slovak language in the media, such as D. Dudok, M. Mijavcova, M. Tir, and others, have noted linguistic errors influenced by Serbian, with some suggesting that language analysis in Vojvodina should consider the broader linguistic context through the lens of interlanguage contacts. Linguistic errors are most prominent in the spoken language of electronic media journalists, which is expected since print media texts undergo proofreading. Yet, the influence of Serbian is also discernible at lexical, morphological, syntactic, and stylistic levels. Media language research, however, not only focuses on errors but also on new words, proper names, toponyms, idioms, etc., often through comparative studies that aim to reduce the occurrence of interference in the medial communicative sphere due to Slovak-Serbian bilingualism in Vojvodina.

Keywords: media, media language, Slovak language, Serbian language, Vojvodina.

ISTRAŽIVANJA JEZIKA SLOVAČKIH VOJVOĐANSKIH MEDIJA

(POGLED IZNUTRA)

Rezime

Slovački jezik u Vojvodini predstavlja sredstvo svakodnevne komunikacije, a takođe je i jezik medija. Ipak, njegov razvoj se razlikuje od onog u Slovačkoj Republici i određuje ga pre svega uticaj srpskog jezika. I pored uređivanja i lektorisanja sadržaja, ovaj uticaj se može pratiti i u medijima čiji jezik je predmet istraživanja slovačkih vojvođanskih lingvista od samog početka organizovane slovakistike u Vojvodini. Skoro svi lingvisti koji su se bavili istraživanjem slovačkog jezika u medijima (D. Dudok, M. Mijavcova, M. Tir, M. Dudok, A. Marićova, A. Makišova i drugi) konstatuju jezičke greške nastale pod uticajem srpskog jezika, a neki od njih predlažu da se kod analize slovačkog jezika u vojvođanskoj sredini polazi od celokupne jezičke situacije, odnosno da se jezik analizira kroz prizmu međujezičkih kontakata. Jezičke greške su najizraženije u govornom jeziku novinara elektronskih medija, što je očekivano, pošto se tekstovi u štampanim medijima lektorišu. Ipak, i tu se primećuje uticaj srpskog jezika na leksičkom, morfološkom,

sintaktičkom i stilističkom nivou. Predmet istraživanja jezika u medijima, međutim, nisu samo greške, već i nove reči, vlastita imena, toponimi, frazemi itd. Najčešće se tu radi o uporednim studijama koje predstavljaju doprinos smanjenju pojave interferencije u medijalnoj komunikacijskoj sferi koja nastaje pod uticajem slovačko-srpske dvojezičnosti u Vojvodini.

Ključne reči: mediji, jezik medija, slovački jezik, srpski jezik, Vojvodina.

LITERATÚRA

- Dudok, D. (1979). Dolnozemský Slovák a spisovná slovenčina v prvých dvoch desaťročiach nášho storočia. U: Dudok, D. (ured.) (1979). *Zborník Spolku vojvodinských slovakistov 1*. Nový Sad: Spolok vojvodinských slovakistov. 9–62.
- Dudok, D. (1979). Dolnozemský Slovák v dejinách spisovného jazyka Slovákov v Juhoslávii. U: Kmeť, J. (ured.) (1979). *Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák ako 75 rokov kontinuity slovenskej publicistiky vo Vojvodine*. Nový Sad: Obzor. 157–166.
- Dudok, M. (1979). Niektoré otázky slovosledu v časopise Dolnozemský Slovák. U: Kmeť, J. (ured.) (1979). *Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák ako 75 rokov kontinuity slovenskej publicistiky vo Vojvodine*. Obzor, 1979. 175–176.
- Dudok, M. (1985). Otázky nadvetnej syntaxe v rozhlasových a televíznych prejavoch. *Nový život*, 37, 8, 624–629.
- Dudok, M. (1979). Red reči i aktuelna rasčlanjenost iskaza u stilovima javnog komuniciranja u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku. U: Toporišić, J. (ured.) (1979). *Povzetki referatov za IX kongres zveze slavističkih društva Jugoslavije*. Bled: Izobraževalna, Raziskovalna in Kulturna skupnost SRS. 37.
- Glovňa, J. (2011). Niekoľko poznámok k jazyku periodika Hlas ľudu (pohľad zvonku). *Nový život*, 63, 9–10, 44–47.
- Makišová, A. (2015a). Jazyková kultúra v slovenskom vysielaní televíznych a rozhlasových médií. U: Kralčák, L. (ured.) (2015). *Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta. 68–74.
- Makišová, A. (2014a). Jazyková kultúra v televíznych a rozhlasových médiách po slovensky. U: Živančević-Sekeruš, I., Majstorović, N. (ured.) (2014). *Susret kultura*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 237–242.
- Makišová, A. (2015). Miestne názvy a obyvateľské mená vo Vojvodine. U:

- Valentová, I. (ured.) (2015). *19. onomastická konferencia (28. – 30.4. 2014). Zborník referátov venovaný PhDr. Milanovi Majtánovi*. Bratislava: Veda vydavateľstvo SAV. 206–212.
- Makišová, A. (2012). Miestne názvy a tvorenie derivátov. U: Dudok, M. (ured.) (2012). *Diskurzi manjinskih jezika, književnosti i kultura u jugoistočnoj i srednjoj Evropi*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu. 185–193.
- Makišová, A. (2016). Nove reči u jeziku. U: Radović, D., Toldi, E. (ured.) (2016). *Interkulturalnost u obrazovanju 10*. Novi Sad: Pedagoški zavod Vojvodine. 107–115.
- Makišová, A. (2015). Rodné mená a priezviská v slovenských tlačенých médiách. *Slavistika XIX (2015)*, 19, 220–224.
- Makišová, A. (2008). Slová cudzieho pôvodu v týždenníku Hlas ľudu. U: Týr. M. (ured.) (2008). *Slovakistický zborník 3*. Nový Sad: Slovakistická vojvodinská spoločnosť. 58–66.
- Makišová, A. (2017a). *Slovenčina v kontakte so srbčinou*. Nový Sad: Slovakistická vojvodinská spoločnosť.
- Makišová, A. (2021). Slovenský jazyk v kontakte so srbským v oblasti médií. U: Šimáková, Speváková, M. (ured.) (2021). *Slovakistické výskumy*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 25–38.
- Makišová, A. (2017b). Slovenský jazyk v multikultúrnom prostredí. U: Maravić, L., Mezei, Ž. (ured.) (2017). *Interkulturalnost u obrazovanju 2016*. Novi Sad: Pedagoški zavod Vojvodine. 87–100.
- Makišová, A. (2014b). Vlastné mená v týždenníku Hlas ľudu. U: Žiak, S. (ured.) (2014). *150 rokov slovenských novín a časopisov v Srbsku a 70 rokov Hlas ľudu, zborník prác*. Nový Sad: Hlas ľudu. 107–116.
- Makišová, A. (2014c). Zapisovanie slovenských priezvisk v slovenskom a v srbskom kontexte. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu XXXIX-2*, 39-2, 93–106.
- Makišová, A. (2018). Zmäčkovanie spoluhlások v slovenčine – teória a prax. U: Gutiérrez Rubio, E., Grishchenko, A., Kislova, E., Kruk, D., Speed, T., Týrová, Z. (ured.) (2018). *Contributions to the 21st Annual Scientific Conference of the Association of Slavist (Polyslav) (Die Welt der Slaven. Sammelbände/Сборники*. 64). Weisbaden: Harrassowitz Verlag. 132–141.
- Marićová, A. (2009a). Nenáležité tvary v jazyku slovenských médií vo Vojvodine. U: Dorčová, V. (ured.) (2009). *Slovenské vojvodinské novinárstvo vo víre mediálnych dianí v Srbsku. Zborník príspevkov zo sympózia*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum–Nový Sad: Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny–Kulpín: Asociácia slovenských novinárov.

171–179.

- Marićová, A. (2009b). Reflektovanie jezika regije na jezik slovačkih medija u Vojvodini. *Slavistika XIII* (2009), 13, 197–203.
- Myjavcová, M. (1979). Niektoré jazykové špecifickosti v časopise Dolnozemský Slovák. U: Kmeť, J. (ured.) (1979). *Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák ako 75 rokov continuity slovenskej publicistiky vo Vojvodine*. Nový Sad: Obzor. 83–93.
- Myjavcová, M. (1984). Noviny Hlas ľudu v kontexte slovenskej jazykovej situácie vo Vojvodine. In: *Štyridsať rokov Hlasu ľudu*. Nový Sad: Hlas ľudu. 159–165.
- Myjavcová, M. (1990). Zo syntaktickej problematiky v novinách Hlas ľudu. *Nový život*, 42, 7–8, 339–347.
- Turčan, J. (1984). Nezavisne nominalne sintagme u nekim emisijama televizije Novi Sad na srpskohrvatskom i na slovačkom jeziku. *Godišnjak saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije*, 7–8, 349–854.
- Turčan, J.–Týr, M.–Marićová, A.–Dudok, M. (1983). *Govorne i jezičke karakteristike nekih emisija Radio Novog Sada i Televizije Novi Sad na slovačkom jeziku*. Novi Sad: Odeljenje za istraživanje programa i auditorijuma Radio-televizije Novi Sad.
- Turčan, J. (1974). Vplyv srbochorvátskych syntaktických konštrukcií na syntax slovenskej tlače vo Vojvodine. *Nový život*, 26, 5, 448–466.
- Týr, M.–Týrová, Z. (2008). Jezičko stilske i izražajne karakteristike u nekim emisijama Televizije Vojvodine na slovačkom jeziku. U: Valić Nedeljković, D. (ured.) (2008). *Mediji o svakodnevnicima. Monitoring javnog servisa Vojvodine i regionalnih televizija*. Novi Sad: Novosadska novinarska škola. 318–327.
- Uhláriková, J. (2019). Výskyt a využitie frazém v titulkoch (vojvodinského) periodika Hlas ľudu. U: Gutierrez Rubio, E. (ured.) (2019). *Contributions to the 22nd Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. 308–315.
- Valentová, A. M. (2015a). Jazyková kultúra slovenských vojvodinských novinárov v televíznych médiách. *Slavistika XIX* (2015), 19, 321–325.
- Valentová, A. M. (2015b). Odchýlky od spisovnej normy v prejavoch slovenských vojvodinských televíznych novinárov. U: Kralčák, Ľ. (ured.) (2015). *Súčasná slovenčina v srbských a slovenských elektronických médiách*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta. 75–91.
- Vaňko, J. (2008). Vetrné typy alebo stereotypy v publicistike. U: Kralčák, Ľ. (ured.) (2008). *Hovorená podoba jazyka v médiách*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta. 57–66.